

عید نوروز در «گوران»

مصطفی صدیق
از انتشارات اداره فرهنگ عامه

ولی امروزه سه طایفه بیشتر وجود ندارد. در دهستان «گوران» برای زایمان، عروسی^۲، همچنین برای اعیاد ملی مراسم ویژه‌ای دارند. در این گفتار از چگونگی برگزاری مراسم عید نوروز «گوران» سخن می‌رود.

چند روز پیش از عید، خانواده‌ها برای برگزاری جشن نوروز خود را آماده می‌کنند و برای فراهم کردن پوشاک نو و نیازمندیهای دیگر به شهر می‌روند تا آنچه را که مورد احتیاجشان می‌باشد خریداری نمایند. انگیزه این کار اعتقاد مردم برای بزرگداشت این روز فرخنده است و معتقدند که فراهم نمودن نیازمندیهای زندگی برای نخستین روز عید سبب فراوانی نعمت در سراسر سال خواهد شد.

یک روز پیش از عید، جوانان ده، دختر و پسر با هم برای گردآوردن بوته و گون به تپه‌های اطراف ده می‌روند تا برای افروختن آتش در شب عید به اندازه‌ی لازم بوته و گون داشته باشند. در آنروز مردان ده به کنار نزدیکترین چشمه می‌روند و در چهار دیواری‌هایی که بیشتر از «چینخ cix»^۳ ساخته‌اند با آبی که درون دیگ گرم می‌کنند خود را می‌شویند. زنهای

دهکده‌ی «گوران» یکی از بخشهای مهم شهرستان شاه‌آباد غرب میباشد. این بخش در شمال باختری شاه‌آباد غرب و شمال بخش «کیرند» واقع و مشخصات جغرافیائی آن بشرح زیر است:

از طرف شمال دهستانهای «سنجابی»، «باباجانی»، از خاور دهستانهای «سنجابی»، «باوندپور» حومه‌ی شاه‌آباد غرب، از جنوب و باختر به بخش «کیرند» و پشت «تنگ زهاب». بزرگترین ده این منطقه دهکده‌ی «گهواره» است که در باختر رودخانه‌ی «زمکان» بر روی بلندی ساخته شده و منطقه‌ایست کوهستانی و محصور بکوههای مرتفع بگونه‌ایکه راههای خروجی از دهستان جز معبر رودخانه‌ی «زمکان» عموماً از گردنه‌ها می‌گذرد، رودخانه‌ی «زمکان» در میان این ده جاریست و اکثر قراء آن در طول دره‌ی رودخانه‌ی مذکور و شعب آن واقع شده‌است. آب و هوایش بطور کلی سردسیر ولی هوای قرائیکه در سینه‌ی ارتفاعات قرار گرفته سردتر از هوای قراء مجاور رودخانه میباشد. از شاه‌آباد غرب تا دهکده‌ی «گهواره» راه شوسه‌ای کشیده‌اند که چهل و هشت کیلومتر میباشد و از گردنه‌ی «پنج سواره»^۱ می‌گذرد، این راه را از این روی به همین نام می‌خوانند. دهکده‌ی «گهواره» دو هزار تن جمعیت دارد، کار بیشتر مردم گله‌داری، کشاورزی و بوئیزه‌کشت توتون میباشد و توتون این منطقه در کرمانشاه و کردستان مرغوب و مشهور است. گویش این منطقه کردی است و مردم ده، مسلمان و از پیروان اهل حقاند و علی‌اللهی میباشد، رویهمرفته سابقاً در «گوران» هشت طایفه سکونت میکردند: «گهواره»، قلخانی آسپری، قلخانی بهرامی، تفنگچی، دانیالی، سادات حیدری، بی‌بی‌یان و نیریژی»

۱ - بنابه عقاید مردم آندبار، پنج تن از امامان از آنجا گذر کرده‌اند و درختان بیشماری دارد که نظر کرده‌ی امامان می‌باشد و مردم به آنها دست نمی‌زنند و هرکس درختها را بمصرف برساند یقیناً بیمار خواهد شد.

۲ - در مورد مراسم زایمان و عروسی مستقلاً مطالبی بجاپ خواهد رسید.

۳ - چینخ، چینخ، چیت، نی‌های صاف و باریکی است که کنار هم می‌گذارند و با بندی آنها را بهم می‌بافند.

دهکده نیز که شب به گیسوان و دست‌وپای خود حنا بسته‌اند در آنروز پس از مردان خود را می‌شویند، تا در نخستین روزهای سال پاکیزه شوند. مردم ده پیش از عید دوتن نوازنده‌ی ساز و دهل را به ده دعوت می‌کنند تا پیش از تحویل سال برای ایشان نوازندگی کنند.

در این روز مردم در میان ده گرد می‌آیند و هماهنگ نوازندگان برقص و پایکوبی می‌پردازند. پدرها و مادرها فرزندان خود را به رقص و شادی تشویق می‌کنند و از آنها می‌خواهند که در این روز از ستیزه و کشمکش به‌پرهیزند زیرا هر پیش‌آمد بدی را در این روز بدشگون می‌دانند و معتقدند که با شادبودن در چنین روزی سراسر سال تازه را به خوشی خواهند گذراند.

با تاریک شدن هوا بوته‌هایی را که روز پیش گردآورده بودند به کوچی می‌آورند و هر چند قدم دور از هم آتش می‌افروزند، آنگاه همگی شادی کنان در حالی که ترانه‌های محلی می‌خوانند از روی کپه‌های آتش می‌پرند. بچه‌های ده دوازده ساله سرچوب‌هایی را که از پیش کهنه‌پیچ کرده‌اند به نفت آغشته می‌کنند و مانند مشعل آتش می‌زنند، آنگاه با مشعل‌های هوانوکنان در کناره‌های پشت بام خانه‌های خود میدوند و هر کدام را گوشه‌ای از بام فرو میکنند. گروه دیگری نیز که از چند روز پیش، از پارچه‌های کهنه گلوله‌هایی ساخته‌اند آنها را در نفت فرو میکنند و پس از آتش‌زدن به هوا پرتاب می‌نمایند و پس از پایان مراسم آتش‌بازی، بچه‌ها روی بام خانه‌های دهکده می‌روند و از روزنه‌ی بامها شالهایی را که درازای آن تا چند متر میرسد به درون اطاقها آویزان می‌کنند و صاحب‌خانه را آواز می‌دهند: «شال در، هات هات، پیر شالم نسوزنی»^۴ «sâldor. hât. hât. piresâlem nasuzni» و سپس شعر نیز می‌خوانند:

«اوساخویو چکشی، مولا کیرتان نکشی»^۵
«usâ xoio cakosi molâ koretân nakosi»

به این ترتیب از صاحب‌خانه عیدی می‌خواهند. صاحب‌خانه درون شال آنها تخم مرغ پخته، مغز گردو، خرما، کشمش و یا پاره‌ای خوراکی‌های دیگر می‌گذارد و شال را گیره می‌زند و می‌گوید:

«هَلْ کیش بان»^۶ «!halkisebân»

برخی نیز برای شوخی و خوشمزگی آتش را بجای خوراکی درون شال آنها می‌پیچند و به بالا می‌فرستند. شال‌اندازی بچه‌ها تا پاسی از شب ادامه پیدا می‌کند. آتشب همه‌ی خانواده‌ها بیش از اندازه‌ی لازم پلو می‌پزند و زیادی آنرا برای روز دیگر نگه‌میدارند چنین معتقدند که تا پایان سال، سفره‌ی آنان پر برکت خواهد بود. پیش از تحویل سال، سفره‌ی بزرگی را میان اطاق پهن می‌کنند و میان سینی چراغ روشن، کاسه ماست،

نان برنجی، گندم سبزشده و آئینه‌ای که روی آن تخم مرغ رنگ کرده گذاشته‌اند می‌چینند و باور دارند که هنگام تحویل سال تخم مرغ روی آئینه یکبار به‌گرد خود خواهد چرخید. اهل خانواده که همگی جامه‌های نو و پاکیزه دربر کرده‌اند گرداگرد سفره منتظر تحویل سال می‌نشینند و با فرارسیدن تحویل سال چند تن در دهکده با شلیک گلوله‌هایی آغاز سال را اعلام می‌کنند و یکایک افراد خانواده یکدیگر را می‌بوسند و سال نو را شادباش می‌گویند و با خوردن چای و شیرینی عید نوروز را به کامشان شیرین‌تر می‌کنند و برای دیدن و بازدید از خانه‌ی خود بیرون می‌روند.

مردان ده پیش از هر دید و بازدید برای دست‌بوسی نخست به خانه‌ی «سید»^۷ می‌روند. پس از دست‌بوسی و شادباش گوئی از او پولی بنام «ته‌کیسه» می‌گیرند، آنان این پول را برای برکت و خوش‌یمنی تا آخر سال در جیب خود نگه‌میدارند، پس از آن که تمام اهالی از «سید» روستا دیدن کردند با هم به خانه‌ی کسانیکه عزادار هستند می‌روند و پیش از هر چیز «سید» پیراهن سیاه را از تن صاحب‌عزا درمی‌آورد و جامه‌ی نو می‌پوشاند و صاحب‌خانه نیز از مهمانان با یک لیوان شربت پذیرائی می‌نماید. آنگاه همگی برای بازماندگان آن خانواده سلامتی و خوشی آرزو می‌کنند. سپس برای شادباش گوئی به دیگر خانه‌های ده می‌روند. مراسم دید و بازدید سه روز ادامه می‌یابد و یکی از سرگرمی‌های مردم ده در این سه روزه تخم مرغ بازی است^۸ و هر کس که به خانه‌ی دیگری می‌رود چند تخم مرغ رنگ کرده با خود همراه می‌برد و بنام عیدی به بچه‌ها می‌دهد.

گروهی دیگر برای برگزاری جشن نوروز یکی دویز پیشتر از عید، به «بابایادگار» می‌روند، (بابایادگار مقبره‌ایست در ۴۸ کیلومتری شمال شرقی «کرد» که به کربلای فرقه‌ای اهل حق معروف است) در آنجا مراسم عید را با «تنبور»^۹ «tanbur» زدن و با خواندن شعرهای مذهبی که در زیر آورده می‌شود برگزار می‌کنند. خواندن شعرهای مذهبی بوسیله‌ی «پیر» که در صدر مجلس می‌نشیند و تنبور می‌نوازد صورت می‌گیرد «پیر» همراه با شعری که می‌خواند «تنبور» می‌نوازد و دیگران با دست زدن متوالی و هم‌آهنگ با پیر سرهایشان را به راست و چپ می‌گردانند و در هر نیم بیت شعری که «پیر» می‌خواند آنها هم به او با نیم بیت دیگری جواب می‌دهند.

۴ - شال‌آویزان، آمد آمد، گوشه‌ی شالم را نسوزانی.

۵ - اوستا خودش و چکشش، مولا پسران را نکشد.

۶ - به کیش بالای بام.

۷ - «سید» یا پیر، از پیشوایان اهل حق است که مردم ده نزد

او سر می‌سپارند و به پیر معروف می‌باشد.

۸ - مراسم تخم مرغ بازی مانند تهرانست.

در این هنگام مجلس را هلهله‌های فراوان چهره‌ی تازه‌ای می‌بخشد همه پرشور می‌شوند و غوغا می‌کنند، اینست شعرهائیکه «پیر» می‌خواند «تنبور» می‌نوازد و دیگران جوابش را می‌دهند .

«نَ مَدینَ سَار : دیگران می‌گویند : علی‌علی هو ، مولام علی هو ، کَسَمَ لِدامان ، پیر بنیامین بو .

hamadiha sâr. aliali hu, molâm ali hu. dasam le dâmân. per. behiâminbu».

باز هم سید پیر :

«رِ رُوژُ شاه مردان: دیگران می‌گویند: علی‌علی هو ، مولام علی هو ، دسم لدامان ، پیر بنیامین بو .

ye ruy sâhmardân ali ali hu. molâm ali hu. dasam le dâmân. per. behiâmin. bu».

باز هم سید پیر می‌خواند :

«شِی نَ خَوَانُ زین : دیگران می‌گویند : علی‌علی هو ، مولام علی هو ، کَسَمَ لِدامان ، پیر بنیامین بو .

nama dina sâr. aliali hu. molâm ali hu. dasam le dâman per beniâmin bu».

سید پیر می‌خواند :

«نور طاوقُ طاوقُ : دیگران می‌گویند: علی‌علی هو ، مولام علی هو ، کَسَمَ لِدامان ، پیر بنیامین بو .

nu tâvag tâvafi
ali ali hu molâm ali hu. dasam le dâmân. pir beniâmin bu».

سید پیر :

«نَ هَوَا مَسَّوشت : دیگران می‌گویند : علی‌علی هو ، مولام علی هو ، کَسَمَ لِدامان ، پیر بنیامین بو .

naharâ mavast. ali ali hu. molâm ali hu. dasam ledâman. pir. beniâmin bu».

چون اشعار کُردی فوق طولانیست ، بنابراین فشرده‌یی

از ترجمه موضوع اشعار در پائین یاد می‌شود :

در شهر مدینه یکروز مولای متقیان علی (ع) سوار بر دل دل ازسزه‌زاری میگذشت و نور طبق طبق به هوا میرفت شهبازی دید که به دسته‌ای از کبوتران حمله‌ور است . کبوتران هر یک به سوئی فرار کردند و یکی از آنها که شهباز در پی‌اش بود خود را به پای دل دل انداخت . مولا به شهباز گفت :

این چه شیوه‌ی بدست آوردن روزی است ؟ شهباز گفت : یا مولا ، خداوندگار مرا چنین آفرید ، گرسنه‌ام و بنا بر سرشتی که دارم جز خون گرم مرا رغبتی نیست . مولا اندکی درنگ کرد و سپس با کاردی که همراه داشت از بازوی خویش برید و از آن به باز داد و فرمود هرچی میخواهی از کسی بخواه که امروز دادخواه تو و کبوتر است و از بازوی خویش بتو می‌دهد. شرحی که گذشت یک شعر از کلام است منظور از کلام همان شعرهای کُردی است که در مراسم مذهبی «علی‌اللهی» ها خوانده می‌شود و پس از این مراسم که پنج روز بطول می‌انجامد شادمانه به ده باز میگردند .

۹ - تنبور : نوعی ساز است که آنرا می‌نوازند و «تنبوره» نیز می‌گویند . بدنه‌ی آن از چوب توت است و دسته‌اش چوب گردو میباشد . در «گوران» کسانی تنبور دارند که سید هستند و به «پیر» معروفند و مریدان زیاد دارند که در روزهای مذهبی «پیر» در جمع خانه تنبور می‌نوازند و دیگران نیز با آواز خوش پاسخ میدهند . واژه‌های محلی که در تنبور به کار می‌رود :

سیم : دو سیم تنبور را تَل tal گویند .

روکش و یا چوبیکه سیم‌های تنبور در آن قرار دارد « رویه » ruye گویند .

کاسه‌ی تنبور را « سَر » sar می‌گویند .

پرده‌هائیکه بگردسته‌ی تنبور می‌پیچند « دَسْتان » dastân می‌نامند .

دیری نویسنده

(۱۱)

محمد تقی دانش پژوه

۱۳۷ - رنجهورداس پسر رنجیت‌رای کایت‌ه جوئیپوری که دقیق‌الانشاء خود را از روی دستورالکتاب ابوالبرکات نیشابوری و ریاض‌الانشاء محمود بن محمد گاو ان گیلانی و بدایع‌الانشاء هروی و رقعات خسروی و جامی و امانی و عبدالواسع جبلی در گذشته ۵۵۵ و قاسم کاهی در گذشته ۹۸۸ و منشآت طغرای مشهدی و ظهروی و نصیرای همدانی و تاریخ شاه جهانی و بهار سخن شیخ محمد صالح و منشآت چندرهبان و ملا ابوالبرکات منیر لاهوری و میرزا معز فطرت و میرزا محمد خلیل زنده نزدیک ۱۱۰۰ (ریو ۲ : ۸۲۶) و گلزار دانش نوازش خان و خاص‌الانشاء ملاجمعی و رقعات ملا محمد محسن ذوالقدر و اعجاز خسروی امیر خسرو و جز اینها در یک مقدمه و هشت دقیقه و یک خاتمه در فن انشاء و محاوره در ۶ - ۱۱۴۵ ساخته است .

* ایوانف ۲ : ۱۳۴ ش ۱۵۵ .

* بادلیان ش ۱۴۰۳ .

* برلین (پرچ ص ۱۰۱۳ ش ۱۰۶۳) .

* دیوان هند ش ۲۱۲۰ نوشته ۱۷ شوال ۱۱۴۶ یک سال پس از تألیف و ش ۲۱۲۱ دارای

هفت دقیقه و بی تاریخ و ش ۲۹۴۵ نوشته ع ۱۲۰۷/۱ .

همین رنجهورداس برای پسر خود کرنش از نامه‌های خود در دو فصل در تحفه‌الصیبیان

آورده است :

۱ - نامه‌های به بزرگان و درباریان زمان .

۲ - نامه‌های دوستانه و عادی .

برای مبتدیان است .

* ایوانف ۴ : ۲۰ ش ۶۵۹ .

۱۳۸ - محمد امین بنی اسرائیل که مجمع‌الانشاء را در دستگاه رای دکهنی رام

Ray Dakhani Râm و رای بدهیچند Ray Budhcand رقیب نظام‌الملک آصف جاهد دکن

در گذشته ۱۱۶۱ در سال ۱۱۴۶ (= سلک‌جید از جواهر منشور) یا ۱۱۳۸ (= سلک‌جید جواهر

منشور) در سی فصل در منشآت و مناظرات ساخته است :

* ایوانف ۱ : ۱۶۹ ش ۳۹۰ .

* پاریس (بلوشه ۷۰۸) .

* دیوان هند ۲۱۲۲ بی تاریخ و ۲۹۴۳ مورخ صفر ۱۱۵۹ .

* موزه بریتانیا (ریو ۳ : ۱۰۶۷) .

گلشن سعادت او ساخته ۱۱۳۱ در ارگات گویا تحریر نخستین مجمع‌الانشاء اوست

و خطاب است به بزرگان و درباریان زمان او .

* ایوانف ۲ : ۱۳۳ ش ۱۵۳ و ۱۵۴ .

۱۳۹ - میرزا محمد فضل علی خان بهادر افضل جزایری شیرازی داروغه اصطبل

فیلهای محمدشاه هندی : منشآت و نامه‌ها دارد مورخ ۱۱۴۹ .

* بانکپور ۹ : ۱۰۳ ش ۸۷۷ .

۱۴۰ - اندرام مخلص مؤلف مرآة‌الاصطلاحات منشورات دارد که در ۲۱ ع ۱۱۴۹/۱

نامه‌های خود به دوستان و دیگران را در شش بخش هریک با دیباچه‌ای شیوا در آن گذارده است.

* بانکیپور ۹ : ۱۰۹ : ش ۸۸۲ .

۱۴۱ - سبده مل رام Subudh Mal Ram بدخواهش راجه‌آیا مل Râjah Ayâ Mal

در ۶ - ۱۱۵۲ رقصات عالم‌گیری یا دستورالعمل آگهی یا رمز و اشاره‌های عالم‌گیری ساخته و یادداشتها و نامه‌های کوتاه اورنگ زیب را به پدرش شاهجهان و فرزندان خود مانند شاه‌عالم محمد اعظم و به نواده و درباریان خود در آن گرد آورده است ، این دو نام ماده تاریخ است و آنرا رقصات خاص هم خوانده‌اند.

در ۱۲۶۰ و ۱۲۹۳ در هند چاپ سنگی شده است .

* آصفیه ش ۱۱۲ انشاء (۱ : ۷۲) مورخ ۱۲۱۶ .

* افغانستان ص ۱۲۳ و ۱۳۶ فهرست .

* بادلیان ۲۵۲ .

* بهار ۱ : ۲۰۹ ش ۲۷۱ .

* گارت ش ۵۰ .

* موزه بریتانیا Add 6601 - 18881 (ریو ۲ : ۴۰ و ۸۰۱) .

۱۴۲ - دین دیال فتح‌پوری لکهنوی از کارکنان دربار محمد اردشیر در گذشته

۱۱۵۰ انشاء بدایع نگاشته است در دو فصل بسال ۱۱۵۴ .

* بنگال ش ۷۱۴ (ایوانف ۲ : ۲۷۲) .

۱۴۳ - منشی صاحب رای : نامه‌هایی دارد بنام محمدخان بهادر غرضنفر جنگ (بنگاش)

به فرمان‌روایان ، او والی مالوه بوده در سال ۱۱۴۳ و در فرخ‌آباد به سال ۱۱۵۶ در گذشته و نزدیک ۸۰ سال داشته است .

* موزه بریتانیا Or 1716 (ریو ۹۸۶) .

۱۴۴ - پرتاب رام راناند هیرالعل پسر بارس رام گویند بهارستان معنی را ساخته

و در آن نامه‌های به شاهان و امیران است با پاسخ آنها و نمونه‌ای از نامه‌های رسمی و فرمانها و یادداشتها و مانند آنها همه از زمان محمدشاه (۱۱۳۱ - ۱۱۶۱) او آنرا به درخواست برادر خود لاله‌کھاندی رای و سنتو که در هشت باغ هریک در چند چمن بسال ۱۱۵۸ ساخته است .

* بانکیپور ۹ : ۱۰۸ : ش ۸۸۱ .

۱۴۵ - اعزخان بهادر ترك جنگ دیده مغول ترکمان شاعر که در حدود سال ۱۱۶۰

در گذشته است مکاتیب و مقالات دارد بنام محفل شوق که در کلیات او آمده است (فرهنگ سخنوران ۲۱۳) .

* گلستان ش ۳۱۳ (۶۴۳) ص ۴۱۹ فهرست .

۱۴۶ - منشی و پسر نواب فیروز جنگ آصف‌جاه غازی الدین‌خان دوم در گذشته ۱۱۶۵

نامه خود فیروز جنگ و محمد فاضل به نظام‌الملک آصف‌جاه دکنی در گذشته ۱۱۶۱ و از خود گرد آورنده به فیروز جنگ محمد میر ارشدخان و جز اینها را در چهار چمن گنجانده است .

* دیوان هند ۲۱۲۸ نوشته زمان شاه‌عالم (۱۱۷۳ - ۱۲۲۱) در شاه جهان‌آباد .

۱۴۷ - مجموعه ش ۴۱۳۷ کتابخانه ملک مورخ ۱۰۴۱ تا ۱۱۶۱ دارای نامه‌ها و اجازه‌ها

و ارشادنامه‌ها و جز اینها است .

۱۴۸ - مجموعه انشاء و سیاق و نامه‌های رسمی دستگاه آصف‌جاه در گذشته ۱۱۶۱

و موسوی خان فطرت در گذشته ۱۰۵۴ و لشکرخان ناصر جنگ و چیزهای دیگر .

* ایوانف ۱ : ۱۸۳ : ش ۴۱۸ .

۱۴۹ - هاشم موسوی خان در زمان آصف‌جاه در گذشته ۱۱۶۱ منشآت نگاشته و در آن

نامه‌های محمدشاه پادشاه دهلی و دیگر پروانه‌جات و خطوط وزراء و امراء و فرمانهای شاهی را در آن گنجانده است .

- * آصفیه ش ۳۳۹ (۱ : ۷۹) .
- ۱۵۰ - منشی شیخ یارمحمد قلندر دستورالانشاء دارد که منشآت اوست برای فدائی خان سید غلامحسین خان به دوستان او و مربوط به بنگال در سال ۱۱۵۱ - ۱۱۷۰ و در کلکته در ۱۲۴۰ چاپ شده است .
- * بانکپور ۹ : ۱۱۴ ش ۸۸۳ .
- * موزه بریتانیا Or 1843 (ریو ۱۰۳۱) .
- * بادلیان ۲۱۲۸ با تاریخ ۹ صفر ۲۱ (= ۱۲۰۱ یا ۱۲۱۰) .
- ۱۵۱ - دستورالعمل عالم گیری راهنمای رسمی امپراطوری دهلی است به فرمان اورنگ زیب عالم گیر ، ساخته در سه سال آخر پادشاهی او در ۱۰۶۵ بلکه در ۱۰۷۰ .
- ۱۵۲ - راهنمای رسمی امپراطوری اورنگ زیب ، جغرافیایی و مالی واجتماعی است (در یک نسخه) .
- ۱۵۳ - دستورالعمل هندی دیگر دستک .
- * موزه بریتانیا Add 6598 - 6599 (ریو ۴۰۳ و ۴۰۴) .
- ۱۵۴ - محمد میر ارشد نامه‌هایی از هند و افغان از سالهای ۱۱۴۳ و ۱۱۵۸ و ۱۱۷۰ در چارچمن گذارده است .
- * موزه بریتانیا مورخ ۱۲۱۲ (ریو ۳ : ۹۸۷) .
- ۱۵۵ - بیاض انشاء ، آلبومی است در انشاء و تاریخ از چند کتاب و نمونه نویسی است ، گردآوری ۱۱۷۱ .
- * ایوانف ۲ : ۱۳۸ ش ۱۶۰ .
- ۱۵۶ - مجموعه خطوط : نامه‌های رسمی است مانند آنچه که ریو (۸-۴۰۷) یاد کرده ، خطاب به فرمانروای بنگال و شاهزادگان آنجا به ویژه میرقاسم علی خان و میرمحمد جعفرخان و شتاب راء Shitab Rae وزیر شجاع الدوله و میرزا ایریچ خان و پادشاه (شاه عالم) و دیگران با پاسخ فرمانروایان احکام مجلس ، مربوط به سالهای ۱۱۷۳ تا ۱۱۷۸ است .
- * دیوان هند ۱۱۳۱ بی تاریخ .
- ۱۵۷ - کبیرسینگه راجپوت بنارسی جامع القوانین دارد که در ۱۱۸۱ ساخته و آنرا به فارسی درآورده اند .
- * ایوانف ۲ : ۴۷۲ ش ۷۱۳ .
- ۱۵۸ - ایزدبخش رسانوده آصف خان جعفر ریاض الوداد دارد در نامه‌ها و منشآت تیموری هند مورخ ۱۰۸۴ تا ۱۱۰۶ .
- * بانکپور ۹ : ۱۰۱ ش ۸۷۳ .
- * موزه بریتانیا Or 1725 (ریو ۹۸۵) .
- ۱۵۹ - رام نارایان Ram Nārāyāna مجموع الفوائد و مجمع الفوائد دارد در نامه‌های تاریخی و رسمی دولتی از شاه عالم (۴ ج ۱/۱۱۷۳ - هفتم رمضان ۱۲۲۱) در چهارفصل و ساخته ۱۱۹۰ (ظریف) و دستور نویسندگی و سررشته و حساب و دستکها و حکم نامه‌های عمل داری هم در آن هست .
- او مؤلف رساله حساب (پرچ ش ۲ ص ۱۴۶) است .
- * دیوان هند ۲۱۳۲ بی تاریخ .
- ۱۶۰ - جنگ دارای پراکنده‌ها و چند نامه زمان اکبرشاه در ۱۰۱۲ و اورنگ زیب در سالهای ۱۰۹۶ و ۱۰۹۸ .
- * موزه بریتانیا Sloane 3582 (ریو ۳۹۹) .
- ۱۶۱ - عبدالحسین بن ادهم نصیری طوسی منشی کاتب دستگاهی صفوی : مکاتیب دارد در دو جلد :

- جلد ۱ - نامه‌های پیش از جلوس شاه‌عباس در يك افتتاح در نامه‌های پیامبر و امامان و مشایخ و نامه‌های تیموریان و پاسخ آنها سپس چهارباب :
- ۱ - نامه‌های زمان شاه اسماعیل .
  - ۲ - نامه‌های زمان شاه تهماسب .
  - ۳ - نامه‌های زمان اسماعیل میرزا و شاه سلطان محمد .
  - ۴ - نامه‌های زمان شاه‌عباس .
- جلد ۲ - در نامه‌ها و فرمانهای همایون شاهنشاهی .
- * آصفیه ش ۱۲۱۴ که جلد ۱ است (آصفیه ۱ : ۲۳۹) .
- در این فهرست آمده که در فهرست موزه بریتانیا ص ۸۰ از آن یاد شده است ولی من در آن گشتم و چنین چیزی نیافته‌ام .
- ۱۶۲ - میرزا محمدرضا پسر عبدالحسین نصیری واقعه‌نویس انشائی دارد .
- * دانشگاه ۲۵۹۱/۹۲ (این مجموعه بسیار ارزنده و نامه‌های فراوانی در آن هست) .
- ۱۶۳ - محمد قاسم بن محمد نصیررشتی **مجمع الانشاء قاسمی** نگاشته بنام حاتم‌بیک پسر نظام‌الملک در گزینی وزیر گیلان در هفت‌باب هریک در چند فصل و یک خاتمه .
- * دانشگاه ۶۱۹۲ (۶۹۴ نفیسی ، فهرست فیئمه‌ها ص ۱۸۳) .
- ۱۶۴ - حاجی میرزا عبدالکریم بن یحیی‌خان قزوینی جنگی دارد که در آن خطوط دانشمندان سده ۱۱ و ۱۲ و گزیده‌ای از شعرهای همین دوران به‌خط سرایندگان آنها و گزیده‌ای از کتابهای این زمان آمده‌است .
- * موزه بریتانیا Or 4937 (ذیل ریو ص ۲۵۳ س ۴۰۰) .
- ۱۶۵ - علی‌نقی ترشیزی که به‌دستور فتح‌علی‌خان امیرشکارباشی دیوان‌اعلی و بیگلربیگی مشهد در دژ سرخس و زورآباد خدمت می‌کرده‌است **روایح الانشاء** ساخته و در آن از مناصب دیوانی یاد کرده است .
- * دانشگاه ش ۳۰۱۰/۴۱ .
- ۱۶۶ - میرزا محمد رضائی منشآت شیوایی دارد .
- * کمبریج پایان مجموعه ش (11) D 21 (ص ۴۲ فهرست نیکولسون - ع ۱۴۰۹ دانشگاه) .
- ۱۶۷ - محمد بن یحیی منشی ربیعیه او تهنیتی است برای میرزای عالمیان در نوروز که او به‌وزارت رسیده بود .
- * سپهسالار ش ۲۹۱۶/۱۳ (۵ : ۴) .
- ۱۶۸ - اندرجیت رهبر مکودری بهار معنی را در لکهنو تألیف کرده و در آن نامه‌ها خصوصی است و از سده ۱۱ است .
- * ایوانف ۲ : ۴۷۶ ش ۷۲۴ .
- ۱۶۹ - اندرجیت محقر طراز الانشاء دارد که در بخش ترسل (ش ۶۹) شناخته‌ایم .
- ۱۷۰ - شیخ انیس‌الدین پسر قاضی نعیم‌الدین از مردم بردوان خیه : **دستورالصبيان** ، با نامه‌های مربوط به بنگال زمان میرجعفر و کلایو Cliv .
- * موزه بریتانیا Add 9697 (ریو ۲/۸۲۰) .
- ۱۷۱ - منشی بهگچند Bhagchand **جامع الانشاء** دارد در نامه‌های شاهان هند و ایران و فرمان‌روایان و درباریان دهلی است .
- * موزه بریتانیا Or 1702 (ریو ۹۸۴) .
- ۱۷۲ - منشی جسونت‌رای بهادر : نامه‌های زمان عالم‌گیر دوم و شاه‌عالم را گردآورده و آنها مربوط به هند است و بنام **گلشن بهار** .
- * موزه بریتانیا Or 1910 (ریو ۹۸۷) .